

Mellékletek:

## Szepsy Boldizsár gazdatiszti tevékenysége

A Tisztelt Értéktár Bizottság Szepsy Boldizsár nevével már több előterjesztésben találkozott. Alakja jól kötődik gróf Nemes János uradalmának működéséhez, sőt azt meghaladóan Felsődabas helytörténetéhez is, de utalni szükséges talentumos unokája, Rózsa Károly lézerfizikus 2024. májusában tárgyalt előterjesztésére is. Személyét őrzi és még ma is viszonylag ismertté teszi a határban az egykor tulajdonában lévő Szepsy-tanya elnevezése (mely ma a Metal 99 Kft. telephelye). Dabason köztudott, hogy régi székely nemes családból származott és gazdatisztként került Felsődabasra.

Az internetes lexikon meghatározása szerint:

„A gazdatiszt vagy intéző, ritkábban jószágkormányzó, jószágigazgató, ispán, kasznár, kulcsár a 20. század közepéig a nagybirtokok, uradalmak gazdálkodását a tulajdonos megbízásából irányító, általában szakképzett személy volt.”

A témában még Vay Sándor/Sarolta megfigyeléseire is támaszkodhatunk:

„A régi szabású ispánoknak is kiveszett már, vagy legalább is kiveszőfélben van a fajtája. Télen egyformán szürke, gácsi posztóból való ruhát viseltek, nyáron vitorlavászonból szabatták az öltönyüket. A nadrág akkor is magyar volt, csak a zekének nevezett kabát hajlott kissé a mai bőves szakkóhoz. De zsinór arra is jutott s a gombkötőmunkából készült, makkhoz hasonló gombhoz erősítették a gyönggyel kivarrt dohányszacskót. Valami sajátságos patriárhális viszony kötötte akkor össze a gazdát meg az ispánt. Sokszor elszegényedett nemes urakból lettek az ispánok is. Ha jött a restauráció, követválasztás, együtt mentek a birtokossal voksolni. Ha aztán választás után nagy dárídó esett és a gazda egy kicsit könnyen bánt a pénzzel, az ispán közbe mordult:

- Lassan a testtel... Nem futja már a gyapjú.

Az úr ilyenkor többnyire észhez kapott, fogatott és hazamentek az ősi kúriába. Hanem azért, ha reprezentálni kellett, kívágni a rezet, ahhoz is értettek azok a régi ispánok. Plus roi que le roi. Némelyik olyan tiszteletben tartotta a gazdáját, hogy a magáéból is költött, ha úriszéket, kortesebédéket vagy ilyesmit tartottak a dominiumon.

Szerződésről, fölmondási határidőről, meg efféléiről szó sem volt a régi világban. Akárhány nemes úr még a konvenció-levelet is átalította megírni.”

Ugyanakkor alapozó ismereteinkhez erősen korlátozott segítséget kaphatunk a genealógiai szakirodalomból. A székely eredet és az ősiség nem vitatott, de a konkrét esetben kutatásra és az anyakönyvek adataira kell támaszkodnunk.

E szerint Szepsy Boldizsár a Borsod-vármegyei Viss községben, református családban született 1878. augusztus 1-én. Mi több, már szülei is itt születtek: édesapja, Szepsy Gyula közbirtokos 1841. június 13-án, míg a nem nemesi származású édesanyja, Sipos Borbála 1839. október 4-én. Házasságukat 1865. augusztus 29-én kötötték. Két leány (Mária \*1866; Berta \*1876.) és három fiú (István \*1868; Elek \*1870; Géza \*1881.) testvérével együtt nevelkedett, az ötödik volt a születési sorrendben. Még csak mindössze 11 évet élt, amikor édesanyja 1889. december 21-én, 50 évesen elhunyt. Édesapja 6 évvel később, 1895. március 11-én követte őt, azaz még kiskorúként árvaságra jutott. Neveltetésére főként az édesapja hatott meghatározóan, aki a helyi közbirtokosság elnöke volt, és nem került a konfliktusokat, az igaza mellett mindig következetesen kiállt. 1888-ban például vasvillát ragadva üzte el a birtokáról az adóvégrehajtót,

amiben mind a négy fia botokat ragadva segítkezett. (Szepsy Boldizsár ekkor még csak 10 éves volt!) Természetesen bíróságra került az ügy, ahol a fiúkat felmentették, míg az apát pénzbírságra ítélték. Szepsy Gyula halálának évében Elek és István fia is saját családot alapított, 1895. decemberében mindketten megnősültek. A családi összefogás és az önálló életre nevelés egyaránt segítette Szepsy Boldizsárt a későbbi pályáján. Okleveles gazdatiszté képezte magát és megházasodott 1903-ban. Bátyjaival ellentétben azonban a Székelyföldön, Uzon községben választott magának párt 1903-ban. Kúti Anna – Kúti Ferenc és Barabás Laura leánya – itt született 1886. július 24-én. Önálló életüket Felsődabason kezdték és teljesítették ki. Első szülöttjük, az ifjú Szepsy Boldizsár 1904. szeptember 11-én látta meg a napvilágot, őt előbb Irma követte 1906. október 9-én, majd János 1909. január 12-én. Mindhárman megérték felnőtt kort, de Béla testvérük 1919. június 10-én, 10 éves korában elhunyt.

Szepsy Boldizsár felsődabasi alkalmazásának kezdetéről jelenleg nem áll rendelkezésünkre ismert dokumentum, pl. munkaszerződés. Ami biztos, hogy 1904-ben már ő irányította a Nemes grófok birtokát. Ekkor Nemes János Nepomuk (1834-1905) tulajdonában volt a gazdaság. A gróf 1905. novemberi halálát követően a még középiskolás, kiskorú Nándor (1887-1914) fia lépett az örökébe.

A család reménysége 1906-ban „jól érett”- ten maturált. A megöröklött birtokokkal kapcsolatos felelősségérzetét jól mutatja, hogy 1907-1909 között felsőfokú agrárismereteket sajátított el a Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémián. Az 1912-ben kiadott gazdacímtár adatai szerint gazdálkodási ismereteit Szepsy Boldizsár okleveles gazda, intéző hozzáértésére és becsületességére támaszkodva Felsődabason 170 kh, Sáriban 2590 kh területen, azaz összesen 2760 holdon kamatoztatta. A nőtlen fiatal gróf még Tasson is örökölt 920 holdat, ráadásul életvitel-szerűen az erdélyi Bodolán élt, így voltaképpen Felsődabason Szepsy Boldizsár munkája garantálta a folyamatos, kiszámítható, jövedelmező működést. Az ifjú gróf azonban 1914. novemberében hősi halált halt a galíciai csatatéren.

Köztudomású, hogy az újabb öröklés révén dr. Nemes János gróf (1889-1970) lett a tulajdonos, aki mellett továbbra is Szepsy Boldizsár maradt a gazdatiszt. Az 1935. évi gazdacímtár adatai jól tanúsítják, hogy mi mindenhez kellett értenie: 600 kh szántón (26,29%), 784 kh rét (34,35%), 300 kh legelő (13,15%), 400 kh erdő (17,53%), 16 kh szőlő (0,70%), 3 kh kert (0,13%) és 179 kh egyéb (7,85%) besorolású területen folyt a termelés. Növénytermesztési termelvényeik közül a cukorrépát, szóját, lóbabot, szeges borsót, az Ella, Őszi rózsfa fajtájú burgonyákat és a tökmag előállítását emelték ki a szerkesztők. A szőlőből fehér- és sillerbor készült, a seprőből pedig pálinkát állítottak elő, de kis területen csemegeszőlőt is termeltek. A rétek hozama szénaként hasznosult. Az erdőből tűzifa és akác szerszámfa származott. A legelők a szarvasmarhatartást (tejtermelés, Magyar pirostarka tinó és mustra marha hizlalás) szolgálták és jelentős volt a sertésenyésztés részaránya is. A baromfitartásból naposcsibe és tojás származott, gyöngytyúkot, pulykákat is tartottak. Vadászati vonatkozásban őzek, nyulak, fácánok, foglyok fordultak elő területeiken, bérvadászatra is volt lehetőség. A háttér gépesítés jó színvonalát a saját cséplőkazán (HSCS 32), a Hofherr-traktor és a nagyteljesítményű darálómalom adta meg. Azt is megtudhatjuk, hogy 1935-ben Szabó Ferenc gyakornok segédkezett Szepsy Boldizsár mellett.

Ekkorra már elismert tagja lett Felsődabas helyi társadalmának, amelyet például az is jelez, hogy 1922-től kezdve visszatérően megbízást kapott a községi választási bizottságban, rendszerint elnöki vagy elnökhelyettesi pozícióban. 1933-ban pedig az elsők között csatlakozott adományával vitéz nagybányai Horthy Miklósné nyomorenyhító mozgalmának felhívásához, így az MTI és a napilapok híreibe is bekerült.

Gyermekeit iskoláztatta és segítette önálló életkezdésüket. Az 1930-as évek közepétől születtek unokái, Irma lányából kettő, Boldizsár fia házasságából pedig négy.

Ugyanakkor Kosztolányi Gyula képviselő úr helytörténeti kutatásaiból tudhatjuk, hogy a dr. Nemes János gróffal kialakult több évtizedes munkakapcsolatot gyakran terhelték konfliktusok:

*„Szepsy (címeres nemesi család!) Boldizsár és gróf Nemes János között a viszony elmérgesedett. Szepsy Boldizsár unokája, Rózsa Károly szerint a gróf Monacóba járt kártyázni és a gazdasági fejlesztésekbe nem adott pénzt, ezért a talpig becsületes Szepsy Boldizsár önálló gazdálkodásba kezdett. Lásd Szepsy tanya.”*

*„A 90 év feletti Hajdú Istvánné tavaly mesélte nekem, hogy a gróf kijárt Londonba lóversenyezni... Hajdúné elmondása szerint Szepsy intézőt a gróf azért küldte el, mert mikor a barátaival Felsődabasra látogatott, nem volt bor a pincéjében, amivel meg tudta volna őket kínálni... Őt a grófnál intézőként a Merényi család követte... A gazdatisztek a Nemes kúriában laktak. Legalább is az utolsó gazdatiszt, Merényi úr családja itt lakott. A felsődabasiak csak Merényi kastélynak nevezték az épületet. Amikor elmérgesedett a gróf és Szepsy Boldizsár intéző közötti viszony, akkor vehette meg a Szucsánszky házat.”*

A teljesen önállósuló Szepsy Boldizsár végül összesen több mint 77 holdas saját gazdaságot szorgoskodott össze és ezt már az 1945 utáni korszak hiteles és hírhedt forrásából, a járási pártbizottság kuláklistájából tudhatjuk:

*„Szepsi Boldizsár a múltban intéző volt /urasági/ 77 kh. 369 □-öl területe 548,78 Ak. értékben. 2 cselédet tartott, ezenkívül időnként bér munkásokat is alkalmazott. Jelenlegi földterülete 785 □-öl.”*

Kosztolányi Gyula képviselő úr a nehéz időkre így emlékezik:

*„A TSzCs elvette a tanyájukat. Mivel a borospincében gombát akartak termesztetni, ezért az összes boroshordót megkapta a Szepsy család. Évekig tüzeltek velük. Közben a diplomás Szepsy Boldizsár azt dünnyögte, hogy a boros pince nem alkalmas gombatermesztésre. Így is lett... A család életrevalóságát az is bizonyította, hogy a vagyonától megfosztott családfő vett 3 kecskét, amiket az árok szélén legeltetve biztosította a család tej ellátását. A nagymama nagyon finomakat tudott főzni. A családkert is nagyban hozzájárult a megélhetésükhöz. Én is hamar megszoktam a kecsketejet náluk. Viszont a nagyapa a környékben a heréléseket is elvégezte. Az ebből származó szerintük finom termékre már nem bírtak rászoktatni... Az árok szélén kecskéket legeltető Szepsy Boldizsárt mindenki tekintetes úrnak szólította tiszteletből. Ugye az 50-es években ez nem mindennapi dolog volt! Az úgynevezett nehéz időkben a felsődabasi reformátusok titkos (nem közhírré tett) imaórákat tartottak egy-egy családnál. Sokszor került erre sor Szepsyénél.”*

Amint azt az emlékek idézik, a Szepsy-tanya lett a dabasi Egyetértés tszcs központi majorja. Sokáig foglalkoztak részes műveléssel is, és a kézzel betakarított harmados csöves kukoricát az épület padlásán tárolták, ami relatíve jobban sikerült, mint a borospincében a gombatermesztés. (A pincét végül a tsz fogatok lóistállójává alakították.) A traktorpótkocsiról szállítószalaggal juttatták fel a terményt, mint ahogyan azt egy fényképfelvétel tanúsítja, megörökítve a két egykori épületet is. Istállókat, sertésólakat, darálót építve állattartással foglalkoztak. Később, a

„Szikrás”, majd „Fehérakácos” időkben az épületeket átalakítva ipari üzemek települtek ide: lakatosüzem, noppoló üzem. Ma pedig az 1991-ben alapított Metal 99 Kft. működik az egykori tanyagazdaság helyén.

Kosztolányi Gyula képviselő úr további emlékei (a Rózsa Károly előterjesztésében már közöltek meghaladóan):

*„A háború után egy ideig alkalmazta még Torzsa Ferencet, aki gondozta és hajtotta a még megmaradt egy lovat. A hintót mikor pl. Sáriba (tehát nem a szomszédba) hívták herélni, Boldizsár bácsi hajtotta. Mi gyerekek hátul ültünk élvezve a kocsikázást. A tanyára szekérrel mentünk meggyet szedni.*

*Tatárszentgyörgyi rokonunk temetésére Szepsyétől kölcsönkapott hintóval mentünk! Nagy élmény volt számomra az utazás és a temetésen való részvétel.*

*A réti oldalon még legelőt tartott és mellette kukoricát termelt a lova és a sertések számára. Ebben az időben adott el egy sári-kaparási telket a Botlik családnak. A szerződés fénymásolatát valahol őrzöm is.*

*Boldizsár bácsi János nevű fia az oroszok bejövetele után pisztolytáskával lovagolt (legalábbis azt állította, hogy nem volt benne pisztoly) és ezért több éves börtönbüntetést kapott. Menyasszonya, Liska Ilona megvárta János szabadulását és addig is gondozta az idős Szepsyét.*

*Szepsy Boldizsárné 87 évet élt meg. János emlékezetem szerint az állami biztosítónál kapott ügynöki alkalmazást.*

*János Boldizsár nevű testvére családjával Pásztón élt. A gyerekei diákként mindig Felsődabason a nagyszülőknél nyaraltak. Így lett gyermekkori barátom Boldizsár János nevű fia, akivel csínytevésekben felülmúltuk Karcsit.”*

Szepsy Boldizsár 1960. július 15-én, 82 évesen hunyt el szerettei körében, akkor már Dabason, a Bercsényi utca 3. szám alatti lakásán. Az állami anyakönyvvezető -, aki nem írhatta, hogy „tekintetes úr” – a kertész titulust jegyezte neve mellé. Felesége 87 évet élt, 1973. április 2-án ért véget földi pályája.

További adatok Szepsy Boldizsár családtagjairól:

- ifj. Szepsy Boldizsár okleveles mezőgazdasági mérnök \*1904. IX. 11. Felsődabas. †1990. VII. 8. Szeged. Házastársa Rátz Mária \*? †?. Gyermekük: Szepsy Éva (\*1936), Szepsy Eleonóra (\*1939. III. 28. Budapest. †2024. IV. 29. Szeged.), Szepsy János (\*1940), Szepsy Katalin (\*1947).

- Szepsy Irma \*1906. X. 9. Felsődabas. †1953. Budapest. Házastársa Rózsa Aladár fővárosi köztisztviselő \*? †?, házasságkötés 1931. IX. 19. Budapest. Gyermekük: Rózsa Anna \*? †?; Rózsa Károly lézerfizikus \*1939. VII. 30. Budapest. †2017. VI. 30. Budapest.

- Szepsy János \*1909. I. 12. Felsődabas. †1972. VIII. 23. Dabas. Házastársa Liska Ilona \*? †?. Házasságkötés 1954. Dabas.

Tálatumos unokái közül Rózsa Károlyt már megismertük. Utalni szükséges viszont Szepsy Eleonóra költőnőre is, aki gimnazistaként kezdte a versírást, de aktív pedagógusként rejtve maradt ez a képessége. Irodalmi pályája visszavonulva, nyugdíjas időszakában teljesedett ki, önálló verseskötetei: Hozzátok szólok (2001); Hitem szerint (2007); Hálával és szeretettel:

válogatott versek (2016); Hitem szerint (2019, javított, bővített kiadás); Hol terem a boldogság? (2019).

Összességében Szepsy Boldizsár a legjobb dabasi gazdatisztek egyike volt, évtizedeken át az ő tevékenységén alapult a Nemes grófok uradalmának gazdálkodása, melynek termelési színvonala ma is mintaszerűnek ítéltető. A kertészet, növénytermesztés és az állattenyésztés ágazataiban egyaránt magabiztosan munkálkodott, szaktudását jól alkalmazta a természeti-környezeti, földrajzi, közgazdasági adottságokhoz. A korabeli szakmai körökben számon tartották őt, a Borászati Lapokban még tudósítást is írt. Életpályájának több, mint félévszázadával kötődik Felsődabashoz. Alakját jól őrzi a helyi emlékezet, tevékenysége jelentősen gyarapítja települési értéktárunk agrár- és élelmiszergazdaság kategóriáját is.

### Bibliográfia

- Nagy Iván: Magyarország családai. Czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. 10. kötet Kiadja Ráth Mór, Pest, 1863. Szepsy család, pp. 680-681.
- Nyírvidék: Hirdetés (kaszáló árverése). 1892. április 17. p. 7.
- Nyírvidék: Hatóság elleni kihágás vádja alatt... 1889. május 12. p. 4.
- Borászati Lapok: Kerestetik vinczellér... (hirdetés). 1904. február 14. p. 133.
- Gróf Vay Sándor: Aratáskor. Pesti Hírlap. 1908. június 21. pp. 33-35.
- Szepsy Boldizsár: Felsődabas (tudósítás). 1908. szeptember 27. p. 587.
- Pesti Hírlap: Apróhirdetés – Kiskorú Nemes Nándor gróf... 1909. június 24. p. 30.
- Dr. Tölgyes István: A negyedik évi magyar-német gazda-ifjúsági csereakcióról. Magyar Gazdák Szemléje, 1928. január 1. pp. 34-40. (39, ifj. Szepsy Boldizsár.)
- F. Szabó Géza (főszerk.): Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára, első körzet. Budapest, 1930. p. 116, 165.
- Pesti Hírlap: Házasság: Szepsy Irma – Rózsa Aladár. 1931. szeptember 18. p. 4.
- MTI Napi Hírek: Vitéz nagybányai Horthy Miklósné nyomorenyhítő mozgalmára február 18.-án a következő adományok érkeztek be... 1933. február 20. 11 óra.
- Budapesti Hírlap: Horthy Miklósné segélyakciója. 1933. február 21. p. 9.
- Magyar Hírlap: Adományok a kormányzóné nyomorenyhítő mozgalmára. 1933. február 21. p. 7.
- Pesti Hírlap: Horthy Miklósné nyomorenyhítő mozgalmára. 1933. február 21. p. 6.
- Magyarság: Kik kaptak munkát a diplomás ifjak közül az államnál? 1934. április 25. p. 6.
- Dr. Gesztelyi Nagy László, vitéz Czeglédy Béla, Kiss Elemér, dr. Ormándy János, Wittner Ernő (szerk.): Országos Mezőgazdasági Címtár II. Duna-Tisza köze. Kaposvár, 1936. p. 269, 545.
- ifj. Szepsy Boldizsár: A jászszentandrásai egyénileg dolgozó parasztok vetik a kukoricát. Szolnok Megyei Néplap, 1955. április 26. p. 3.
- Népszabadság: Vissza a földhöz. 1962. július 5. p. 6.
- Délmagyarország: Gyászközlemények – Szepsy Boldizsár. 1990. július 19. p. 9.
- N. Császi Ildikó: Dabas helynevei. ELTE, Budapest, 1992. p. 39, 81, 102.
- Szepsy Eleonóra: Életem kiragadott eseményei. Vácról Szegedre. In: Bognár Antal (szerk.): Akik az éjszakába születtek – Három asszony életútja. Napút füzetek 30. Napkút Kiadó, Budapest, 2008. pp. 1-6. (képekkel)
- Szepsy Eleonóra: Szóvá teszem a flegmaságot. (Olvasói levél.) Délmagyarország, 2017. augusztus 15. p. 10.

Valentyik Ferenc: A hídvégi Nemes grófok fekete karácsonya. Gróf Nemes Nándor (1887-1914). Dabasi Újság, 2024. december. pp. 26-27.

Szepsey Szücs Levente: A Szepsey Szücs nemzetség története:

<https://pellio.blogspot.com/2013/05/blog-post.html>

<https://dabas.hu/index.php/onkormanyzat/teb-ertektar/teb-nyilvantartas/3659-dr-nemes-janos-grof-felsodabasi-uradalmanak-gazdalkodasa-a-ket-vilaghaboru-kozotti-idoszakban>

<https://www.dabas.hu/index.php/onkormanyzat/teb-ertektar/teb-nyilvantartas/4575-dr-rozsa-karoly-1939-2017-vegyeszmernok-lezerfizikus-akademikus-eletutjanak-dabasi-vonatkozasai>

Összeállította: Valentyik Ferenc